

Literatuur en websites

Zoeken in de literatuurlijst.....	1
Opzet van de literatuurlijst	1
1. Veel gebruikte literatuur	2
2. Religie en gedenken	3
3. De stad Haarlem.....	7
4. Graaf en graafschap.....	9
5. De Opstand en Reformatie.....	9
6. Kloosterorden en kloosters, algemeen.....	10
7. Kloosters in Haarlem (kloosters individueel, met uitzondering van het Jansklooster).....	13
8. Het Jansklooster en de Jansorde.....	14
9. Bronnen.....	18
Websites.....	20

Zoeken in de literatuurlijst

In de website *Janskerk Haarlem 700 jaar* hebben alleen de katernen voetnoten met literatuurverwijzingen. Om je toch een overzicht te geven van al het gebruikte materiaal is de literatuurlijst op een speciale manier opgezet.

Zoeken is mogelijk via

- de inhoudsopgave (thema's en bijbehorende delen van website en katernen)
- zelf gekozen trefwoorden
- de literatuur in de noten in de katernen

NB Indien uit een bundel meer dan één artikel is opgenomen, is de bundel eveneens afzonderlijk opgenomen met de volledige gegevens. De gebruikte websites zijn onderaan in een korte lijst gezet.

Opzet van de literatuurlijst

1. Veel gebruikte literatuur
2. Religie en gedenken
  - Website Gedenken in het Jansklooster
  - Website Gedenken in kerk en klooster
  - Website Gedenken in de praktijk
  - Katern Zondeval en verlossing
  - Katern Leven en sterven als christen
  - Katern Gedenken, complexer dan je zou denken
  - Katern Casussen bij gedenken. Vijf praktijkvoorbeelden

- Katern Legitimatie via opvolgingsreeksen. De functies van portretreeksen
- Katern Feesten en gedenken in augustus
- 3. De stad Haarlem
  - Website Haarlem, algemeen
  - Website Bestuur van Haarlem
  - Website Parochie van Haarlem
- 4. Website Graaf en graafschap
- 5. Website De Opstand en Reformatie
- 6. Kloosterorden en kloosters
  - Website Kloosters in Haarlem
  - Katern Kloosterorden. Stichting en doelstellingen
  - Katern Kloosterleven. Eenheid in verscheidenheid
  - Katern Haarlemse kloosters nader bekeken
  - Katern Een eigen kloosterkerk
- 7. Kloosters in Haarlem (kloosters individueel, met uitzondering van het Jansklooster)
- 8. Het Jansklooster en de Jansorde
  - Website Jansklooster, algemeen
  - Website Jansorde, algemeen
  - Katern Stichting en schenkingen
  - Katern Commandeurs van het Jansklooster
- 9. Bronnen
  - Katern Bronnen van het Jansklooster. Een schat aan informatie
  - Archiefstukken, oude boeken en manuscripten (literatuur over ...)
  - Afbeeldingen, nadere informatie (literatuur over ...)
- 10. Websites, algemeen overzicht

1. Veel gebruikte literatuur

- Allan, F., m.m. v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888).
- Bueren, Truus van, *Tot lof van Haarlem. Het beleid van de stad Haarlem ten aanzien van de kunstwerken uit de geconfisqueerde geestelijke instellingen* (Hilversum 1993).
- Bueren, Truus van, en W.C.M. Wüstefeld, *Leven na de dood. Gedenken in de late Middeleeuwen* (Turnhout 1999).
- Cerutti, Wim, m.m.v. Florence Koorn, *Van Commanderie van Sint-Jan tot Noord-Hollands Archief. Geschiedenis van het klooster en de kerk van de Ridderlijke Orde van het Hospitaal van Sint-Jan van Jeruzalem in Haarlem* (Haarlem 2007).
- *De Nieuwe Bijbelvertaling met deuterokanonieke boeken in de volgorde van de rooms-katholieke canon* (Heerenveen 2012 en Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem).
- Dijkstra, J., e.a., *De schilderijen van Museum Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 2002).
- Gonnet, C.J., 'De Commanderie van St. Jan', in: F. Allan, m.m.v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem* 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888), deel 2 (1874), p. 249-386.
- Köhler, Neeltje (red.), *Painting in Haarlem, 1500-1850. The collection of the Frans Hals Museum* (Gent 2006).
- Winter, Johanna Maria van, *Sources concerning the hospitallers of St John in the Netherlands, 14th-18th centuries* (Leiden, Boston, Keulen 1998; Studies in the history of Christian thought 80).

- Wüstefeld, W.C.M., *De boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Een bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem* (Hilversum 1989; serie *Hollandse Studiën* 24).

2. Religie en gedenken

- Allan, F., m.m. v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888).
- Angenendt, Arnold, *Geschichte der Religiosität im Mittelalter* (Darmstadt 2000, tweede bewerkte druk).
- Angenendt, Arnold, *Offertorium. Das mittelalterliche Messopfer* (Münster 2014, derde bewerkte druk; *Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen*, 101).
- Anrooij, Wim van (red.), *De Haarlemse gravenportretten. Hollandse geschiedenis in woord en beeld* (Hilversum 1997).
- Bijsterveld, Arnoud-Jan A., *Do ut des. Gift Giving, Memoria, and Conflict Management in the Medieval Low Countries* (Hilversum 2007).
- Bijsterveld, Arnoud-Jan A., 'The Medieval Gift', in: *Do ut des* (Hilversum 2007), p. 17-50.
- Bitter, Peter, Viera Bonenkampová en Koen Goudriaan (red.), *Graven spreken. Perspectieven op de grafcultuur in de middeleeuwse en vroegmoderne Nederlanden* (Hilversum 2013).
- Boer, Dick E.H. de, 'Metra de Morte. Eine lateinische Totenklage über den verstorbenen Graf Guy von Blois (1397), als Teil der sich entwickelnden Memoriakultur', in: Rolf de Weijert, e.a. (red.), *Living Memoria* (2011), p. 131-145.
- Bogaers, Llewellyn, *Aards, betrokken en zelfbewust. De verwevenheid van cultuur en religie in katholiek Utrecht, 1300-1600* (dissertatie, VU Amsterdam, Utrecht 2008).
- Braun, Joseph, *Der christliche Altar in seiner geschichtlichen Entwicklung*, 2 delen (München 1924).
- Bueren, Truus van, 'Gegevens over enkele epitafen uit het Sint Jans klooster te Haarlem', in: *Oud Holland* 103 (1989), p. 121-151.
- Bueren, Truus van, *Macht en onderhorigheid binnen de Ridderlijke Orde van Sint Jan. De Commandeursportretten uit het Sint Jans klooster te Haarlem* (Haarlem 1991).
- Bueren, Truus van, *Tot lof van Haarlem. Het beleid van de stad Haarlem ten aanzien van de kunstwerken uit de geconfisqueerde geestelijke instellingen* (Hilversum 1993).
- Bueren, Truus van, 'Zorg voor het hier en het hiernamaals. De functie van memorietafels in het (aarts)bisdom Utrecht in de Middeleeuwen', in: *De Nederlandsche leeuw* 115 (1998), kol. 153-191.
- Bueren, Truus van, en W.C.M. Wüstefeld, *Leven na de dood. Gedenken in de late Middeleeuwen* (Turnhout 1999).
- Bueren, Truus van, en Molly Faries, 'Care for the Here and the Hereafter. Using IRR in the Study of Memorial Paintings', in: Hélène Verougstraete en Roger van Schoute, met A. Dubois (red.), *Colloque XII pour l'étude du dessin sous-jacent et de la technologie dans la peinture. La peinture dans les Pays-Bas au 16e siècle, Pratique d'atelier* (Louvain-la-Neuve 1999), p. 147-154.
- Bueren, Truus van, en Andrea van Leerdam (red.), *Care for the Here and the Hereafter: Memoria, Art and Ritual in the Middle Ages* (Turnhout 2005).
- Bueren, Truus van, 'Care for the Here and the Hereafter: A Multitude of Possibilities', in: Truus van Bueren en Andrea van Leerdam (red.), *Care for the Here and the Hereafter: Memoria, Art and Ritual in the Middle Ages* (Turnhout 2005), p. 13-34.

- Bueren, Truus van, en Otto Gerhard Oexle, 'Die Darstellung der Sukzession: Über Sukzessionsbilder und ihren Kontext', in: Truus van Bueren en Andrea van Leerdam (red.), *Care for the Here and the Hereafter. Memoria, Art and Ritual in the Middle Ages* (Turnhout 2005), p. 55-77.
- Bueren, Truus van, m.m.v. Marieke de Winkel, 'Herinnering in de praktijk. De rol van beeld en geschrift', in: Jeroen Deploige, e.a. (red), *Herinnering in geschrift en praktijk* (Brussel 2009), p. 115-139.
- Bueren, Truus van, 'Gebeeldhouwde nagedachtenis in de Domstad', in: Micha Leeflang en Kees van Schooten (red.), *Middeleeuwse beelden uit Utrecht, 1430- 1530* (Utrecht/Antwerpen 2013), p. 30-47.
- Bueren, Truus van, 'Memorial practices and the networks of the Convent of St John in Haarlem', in: Jens Lieven, Michael Schlagheck, Barbara Welzel (red.), *Netzwerke der Memoria* (Essen 2013), p. 191-210.
- Bueren, Truus van, Paul Cockerham, Caroline Horch, Martine Meuwese en Thomas Schilp (red.), *Reformations and their Impact on the Culture of Memoria* (Turnhout 2016).
- Cappon, Cornelis Marinus, *De opkomst van het Testament in het Sticht Utrecht* (Deventer 1992, *Ars Notarius* 57)).
- Caspers, Charles, *De eucharistische vroomheid en het feest van Sacramentsdag in de Nederlanden tijdens de late Middeleeuwen* (Leuven 1992; *Miscellanea Neerlandica* V).
- Cerutti, Wim, m.m.v. Florence Koorn, *Van Commanderie van Sint-Jan tot Noord-Hollands Archief. Geschiedenis van het klooster en de kerk van de Ridderlijke Orde van het Hospitaal van Sint-Jan van Jeruzalem in Haarlem* (Haarlem 2007).
- Cohn, Samuel K., *The cult of remembrance and the Black Death. Six Renaissance cities in Central Italy* (Baltimore 1992).
- Dael, P. van, *Tot lering en verering. Functies van kunst in de Middeleeuwen* (Kampen 1997).
- Deploige, Jeroen, Brigitte Meijns, Renée Nip (red.), *Herinnering in geschrift en praktijk in religieuze gemeenschappen uit de Lage Landen, 1000-1500* (Brussel 2009; congressen Groningen, 29 September 2006, en Brussel, 5 oktober 2007).
- Dijkstra, J., e.a., *De schilderijen van Museum Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 2002).
- Dikken, Charlotte P.A., *Transparent meanings? Intended communicative functions of medieval stained-glass windows in the Low Countries* (dissertatie, Universiteit Utrecht 2016).
- Geary, Patrick J., *Living with the dead in the Middle Ages* (Ithaca/Londen 1994).
- Geuenich, Dieter, en Uwe Ludwig, 'Einleitung', in: Dieter Geuenich en Uwe Ludwig (red.), *Libri Vitae. Gebetsgedenken in der Gesellschaft des Frühen Mittelalters* (2015), p. 9-13.
- Gilomen, Hans-Jörg, 'Renten und Grundbesitz in der Toten Hand', in: Peter Jezler, met bijdragen van anderen, *Himmel, Hölle, Fegfeuer. Das Jenseits im Mittelalter* (München 1994), p. 135-148.
- Gonnet, C.J., 'Vier Parochiën in de middeneeuwen (Heemskerck, Beverwijk, Zoeterwoude en Hazerswoude)', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 4-7 en 9 (1876-1879 en 1881).
- Gonnet, C.J., 'De Commanderie van St. Jan', in: F. Allan, m.m.v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888), deel 2 (1874), p. 249-386.
- Goudriaan, Koen, 'Ownership of Graves in Medieval Parish Churches in Holland', in: Koen Goudriaan, *Piety and Practice and Print. Essays on the Late Medieval Religious Landscape* (Hilversum 2016), p. 183-203.
- Gregorius de Grote, *Dialogen. Het leven van Benedictus en andere heiligen*, vertaling en nawoord door G. Bartelink en F. van der Meer (Nijmegen 2001).

- Harbinson, Craig, *The Last Judgment in Sixteenth Century Northern Europe. A Study of the Relation Between Art and the Reformation* (New York/London 1976).
- Harper, John, *The Forms and Orders of Western Liturgy from the Tenth to the Eighteenth Century* (Oxford 1991).
- Harten-Boers, Henny van, en Zsuzsanna van Ruyven-Zeman, *The stained-glass windows in the Sint Janskerk at Gouda. The glazing of the clerestory of the choir and of the former monastic church of the Regulars* (Amsterdam 1997; *Corpus Vitrearum. The Netherlands* 1).
- Hasselt, L. van, 'Het necrologium van het Kartuizer-klooster Nieuwlicht of Bloemendaal buiten Utrecht', in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht* (1886), p. 126-392.
- Helmus, Liesbeth M. (red.), *Pieter Saenredam: het Utrechtse werk. Schilderijen en tekeningen van de 17de-eeuwse grootmeester van het perspectief* (Utrecht 2000).
- Henderikx, P. A., *De oudste bedelordekloosters in het graafschap Holland en Zeeland. Het ontstaan van bedelordekloosters voor ca. 1310 te Dordrecht, Middelburg, Zierikzee en Haarlem, alsmede enige aspecten van de plaats van deze kloosters in het stedelijk leven en daarbuiten gedurende de middeleeuwen* (Dordrecht 1977; *Hollandse Studiën* 10).
- Hirsch, Renée Johanna, *Doodenritueel in de Nederlanden vóór 1700* (Dissertatie, Universiteit van Amsterdam, Amsterdam 1921).
- Huyghebaert, N., *Les documents nécrologiques* (Turnhout 1972; *Typologie des sources du moyen âge occidental*, deel 4).
- Jaspers, G. J., *De blokboeken en incunabelen in Haarlems Libry* (Haarlem 1988).
- Jezler, Peter, met bijdragen van anderen, *Himmel, Hölle, Fegefeuer. Das Jenseits im Mittelalter* (München 1994).
- Jezler, Peter, 'Jenseitsmodelle und Jenseitsvorsorge. Eine Einführung', in: Peter Jezler, met bijdragen van anderen, *Himmel, Hölle, Fegefeuer* (München 1994), p. 13-26.
- Kan, Fred J. W. van, "'Om zalicheyt zynre siele". Het stichten van memoriediensten in middeleeuws Den Haag', in: *Jaarboek Geschiedkundige Vereniging "Die Haghe"* (1996), p. 11-27.
- Koene, Bert, *Voor God, Graaf en Geslacht. De kroniek van de ridders van Assendelft* (Hilversum 2005).
- Köhler, Neeltje (red.), *Painting in Haarlem, 1500-1850. The collection of the Frans Hals Museum* (Gent 2006).
- Koorn, Florence W. J., en J. A. (Hans) Mol, 'Netwerken voor het Heilige Land. Jacob van Zuden en de expansie van de johannieters in het bisdom Utrecht', in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 12 (2009), p. 146-174. (Ook gepubliceerd in J.A. Mol, *Vechten, bidden en verplegen* (Hilversum 2011), p. 106-130.)
- Kuys, Jan, *Kerkelijke organisatie in het middeleeuwse bisdom Utrecht* (Nijmegen 2004).
- Kuys, Jan, *Repertorium van collegiale kapittels in het middeleeuwse bisdom Utrecht* (Hilversum 2014).
- *Lexikon für Theologie und Kirche* (red. Michael Buchberger, Walter Kasper en Konrad Baumgartner, e.a.), 11 delen (Freiburg, etc. 1993-2001).
- Loos, Ike de, *Patronen ontrafeld. Studies over gregoriaanse gezangen en Middelnederlandse liederen*, samengesteld en ingeleid door José van Aelst, Karl Kügle, Dieuwke van der Poel en Els Rose ter nagedachtenis aan Ike de Loos (+2010) (Hilversum 2012).
- Loos, Ike de, 'Drama als liturgie – Liturgie als drama', in: Ike de Loos, *Patronen ontrafeld* (Hilversum 2012), p. 161-181.
- Loos, Ike de, 'Van kaarsen en kerken. Liturgie, paraliturgie of géén liturgie?', in: Ike de Loos, *Patronen ontrafeld* (Hilversum 2012), p. 183-197.
- Meuwissen, Danielle, *Gekoesterde traditie. De portretreeks met de landcommandeurs van de Utrechtse Balije van de Ridderlijke Duitse Orde* (Hilversum 2011; *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht* 4).

- Mol, J.A., 'Friezen en het hiernamaals. Zieleheilsbeschikkingen ten gunste van kerken, kloosters en armen in testamenten uit Friesland tot 1580', in: J.A. Mol (red.), *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamenten in de vijftiende en zestiende eeuw* (Leeuwarden 1994), p. 175-214.
- Mol, J.A., *Vechten, bidden en verplegen. Opstellen over de ridderorden in de Noordelijke Nederlanden* (Hilversum 2011; Bijdragen tot de Geschiedenis van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht 5).
- Mol, J.A., 'De johannieter zusters in middeleeuws Friesland', in: J.A. Mol, *Vechten, bidden en verplegen* (Hilversum 2011), p. 47-73.
- Mol, J.A., 'Proberen te overleven. De geestelijke ridderorden in Utrecht, 1580-1620', in: J.A. Mol, *Vechten, bidden en verplegen* (Hilversum 2011), p. 269-295.
- Moor, Geertruida de, *Verborgten en geborgen. Het Cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio (1261-1574)* (Hilversum 1994).
- Noordegraaf, Leo, en Gerrit Valk, *De gave Gods. De pest in Holland vanaf de late middeleeuwen* (Amsterdam 1996) *De Pest in Holland* ([dbnl](#) 2007).
- Oexle, Otto Gerhard, 'Die Gegenwart der Toten', in: Herman Braet en Werner Verbeke (red.), *Death in the Middle Ages* (Leuven 1983; serie *Mediaevalia Lovaniensia Series I/Studia IX*), p. 19-77.
- Oexle, Otto Gerhard, 'Memoria und Memorialbild', in: Karl Schmid en Joachim Wollasch (red.), *Memoria. Der geschichtliche Zeugniswert des liturgischen Gedenkens im Mittelalter* (München 1984; *Münstersche Mittelalter-Schriften* 48), p. 384-440.
- Oosterwijk, Sophie, 'Babes on Brackets on Medieval Tomb Monuments: a Meaningful Distinction or an Iconographic Oddity', in: Rolf de Weijert, e.a. (red.), *Living Memoria* (Hilversum 2011), p. 251-268.
- Paxton, Frederick S., 'Researching Rites for the Dying and the Dead', in: Helen Gittos en Sarah Hamilton, *Understanding Medieval Liturgy. Essays in Interpretation* (Farnham (Engeland)/Burlington, V.S. 2016), p. 39-56.
- Post, R.R., *Kerkgeschiedenis van Nederland in de middeleeuwen*, 2 delen (Utrecht/Antwerpen, 1957).
- Ramakers, Bartholomeus Adrianus Maria, *Spelen en figuren. Toneelkunst en processiecultuur in Oudenaarde tussen Middeleeuwen en Moderne Tijd* (Amsterdam 1996).
- Schilp, Thomas, 'Memoria in der Dunkelheit der Nacht. Lichtinszenierung mittelalterlicher Kirchen zum Totengedenken', in: Rolf de Weijert, e.a. (red.), *Living memoria* (Hilversum 2011), p. 221-233.
- Schilp, Thomas, 'Memoria in einer Dorfkirche nach dem Vierten Laterankonzil (1215). Bau und Ausstattung von St. Johan Baptist in Dortmund-Brechten (um 1250)', in: Truus van Bueren, e.a. (red.), *Reformations and their Impact* (Turnhout 2016), p. 25-66.
- Schleif, Corine, *Donatio et memoria. Stifter, Stiftungen und Motivationen an Beispielen aus der Lorenzkirche in Nürnberg* (München 1990; serie *Kunstwissenschaftliche Studien* 58).
- Schmid, Karl en Joachim Wollasch (red.), *Memoria. Der geschichtliche Zeugniswert des liturgischen Gedenkens im Mittelalter* (München 1984; *Münstersche Mittelalter-Schriften* 48).
- Schwartz, Gary, en Marten Jan Bok, *Pieter Saenredam. The Painter and His Time* (Maarsse/Den Haag 1990).
- Spaans, Joke, *Haarlem na de Reformatie. Stedelijke cultuur en kerkelijk leven, 1577-1620* (Den Haag/Leiden 1989; *Hollandse Historische Reeks* 11).
- Speetjens, Annemarie, 'The Founder, the Chaplain, and the Ecclesiastical Authorities. Chantries in the Low Countries', in: Rolf de Weijert, e.a. (red.), *Living memoria* (Hilversum 2011), p. 195-206.
- Thiel, Pieter J.J. van, *Cornelis Cornelisz. van Haarlem A Monograph and Catalogue Raisonné* (Doornspijk 1999; *Aetas Aurea* 13).

- Venne, Hans van de, *Cornelius Schonaeus Goudanus (1540-1611). Deel 2. De vriendenkring. Gedichten aan en van zijn vrienden* (Voorthuizen 2002).
- Vertot, René Aubert Abbé de, *Histoire des Chevaliers Hospitaliers de S. Jean de Jerusalem, appelez depuis Chevaliers de Rhodes, et aujourd'hui Chevaliers de Malthe*, vier delen, (Amsterdam 1732, eerste druk: Parijs 1726). Van dit boek staan delen op het internet, zoals [deel vier met de statuten van 1576](#). Voor het vinden van pagina's, gebruik de pijl naar boven rechts van het venster rechtsonder. Dan komt een volledig overzicht van het boek tevoorschijn, met steeds voor de verschillende delen nieuwe pagineringen voor elk hoofdstuk/deel.
- Verwer, Willem Janszoon, *Memoriaelbouck. Dagboek van gebeurtenissen te Haarlem van 1572-1581*, aantekeningen, noten en index door J. J. Temminck (Haarlem 1973), [beschikbaar online](#).
- Waldstein-Wertenberg, Berthold, 'Beiträge zur mittelalterlichen Liturgie des Johanniterordens II – Das Totengedächtnis', in: *Annales de l'Ordre souverain de Malte* 30 (1972), p. 84-91.
- Wehrli-Johns, Martina, "'Tuo daz guote und lâ daz Übele". Das Fegefeuer als Sozialidee', in: Peter Jezler, met bijdragen van anderen, *Himmel, Hölle, Fegefeuer* (München 1994), p. 47-58.
- Weijert, Rolf de, Kim Ragetli, Arnoud-Jan Bijsterveld en Jeannette van Arenthals (red.), *Living memoria. Studies in Medieval and Early Modern Memorial Culture in honour of Truus van Bueren* (Hilversum 2011).
- Weijert-Gutman, Rolf de, *Schenken, begraven, gedenken. Lekenmemoria in het Utrechtse kartuizerklooster Nieuwlicht (1391-1580)* (dissertatie, Universiteit Utrecht 2015).
- Wienand, Adam (red.), *Der Johanniter-Orden. Der Maltheser-Orden. Der ritterliche Orden des hl. Johannes vom Spital zu Jerusalem. Seine Aufgabe, seine Geschichte* (Keulen 1977).
- Wienand, Adam, 'Einführung. Johannes der Täufer, Patron des Ordens, Das Ordenskreuz', in: Adam Wienand (red.), *Der Johanniter-Orden* (Keulen 1977), p. 12-20.
- Wijdeveld, Gerard van (vert. en inl.), *Aurelius Augustinus, Belijdenissen* (Baarn/Amsterdam 1985).
- Winter, Johanna Maria van, *Sources concerning the hospitallers of St John in the Netherlands, 14th-18th centuries* (Leiden/Boston/Keulen 1998; *Studies in the history of Christian thought* 80).
- Wüstefeld, W.C.M., *De boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Een bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem* (Hilversum 1989; serie *Hollandse Studiën* 24).
- Wüstefeld, W.C.M., *Middeleeuwse Boeken van Het Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 1993).

3. De stad Haarlem

- Ampzing, Samuel, *Beschryvinge ende lof der stad Haerlem in Holland; in rijm bearbeyd [...] mitsgaders Petri Scriverii laure-kranz voor Laurens Koster van Haerlem, eerste vinder vande boek-druckerye* (Haarlem 1628; facsimile: Amsterdam 1974).
- Boer, J. N. de, Th. A Delleman, H.E. Phaff, D.P. Snoep, A.G. van der Steur en J.J. Temminck (red.), *De Bavo te boek. Bij het gereedkomen van de restauratie van de Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem* (Haarlem 1985).
- Bos-Rops, J. A. M. Y., 'Noblesse oblige. Haarlem als tweede stad van Holland', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 22-30.
- Brokken, H. M., 'De opkomst van Haarlem herbezien', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 31-42.

- Carasso-Kok, M., "'Der Stede scut". De schuttersgilden in de Hollandse steden tot het einde der zestiende eeuw', in: M. Carasso-Kok en J. Levy-Van Halm (red.), *Schutters in Holland, kracht en zenuwen van de stad* (Zwolle/Haarlem 1988), p. 16-35.
- Cerutti, W.G.M., *Het stadhuis van Haarlem. Hart van de stad* (Haarlem 2001).
- Cerutti, Wim, *Haarlemse Jeruzalemvaarders* (Haarlem 2010).
- Diederiks, H.A., en P.C. Spierenburg, 'Economische en sociale ontwikkelingen', in: G. F. van der Ree-Scholtens, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 169-197.
- Dunk, Thomas H. von der, *Haarlem als Hollands Jeruzalem* (Hilversum 2016).
- Gilomen, Hans-Jörg, 'Renten und Grundbesitz in der Toten Hand', in: Peter Jezler, met bijdragen van anderen, *Himmel, Hölle, Fegefeuer. Das Jenseits im Mittelalter* (München 1994), p. 135-148.
- Claudemans, Corien, 'De schout van Haarlem (ca. 1360-1426)', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 43-59.
- Gonnet, C.J., 'Het huis van den bisschop van Haarlem Nicolaes van Nieuwland', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 31 (1908), p. 308-313.
- Graaf, J.J., 'Plaatsbeschrijving der S. Bavo-kerk te Haarlem', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 4 (1876), p. 1-121.
- Groenveld, S., J.A.F. de Jongste, B.M.J. Speet en J.J. Temminck, 'Geografische, institutionele en politieke ontwikkelingen', in: G.F. van der Ree-Scholtens, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 141-168.
- Harten-Boers, Henny van, en Zsuzsanna van Ruyven-Zeman, *The stained-glass windows in the Sint Janskerk at Gouda. The glazing of the clerestory of the choir and of the former monastic church of the Regulars* (Amsterdam 1997; *Corpus Vitrearum. The Netherlands* 1).
- Hensen, A.H.L., 'Nicolaas van Nieuwland. Bisschop van Haarlem 1561-1570', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 26 (1901), 70-94, 222-257.
- Hogenelst, D., H.J. Humelet en J.J. Temminck., 'Eerste onderwijs, boeken, drukkers en wetenschap', in: G.F. van der Ree-Scholtens, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 88-96.
- Hoogewerf, Cornelis Laurentius, *Het Haarlemse stadsrecht (1245). Inleidende beschouwingen, tekst, vertaling en artikelsgewijs commentaar* (Amsterdam 2001).
- Marsilje, J. W., 'De geografische, institutionele en politieke ontwikkelingen', in: G.F. van der Ree-Scholtens, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 19-45.
- Marsilje, J. W., 'Een ontluikende stad: economisch en sociaal leven in het middeleeuwse Haarlem', in: G.F. van der Ree-Scholtens, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 46-62.
- Marsilje, J. W., 'Aspecten van de Haarlemse vroedschap in de middeleeuwen', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 72-84.
- Niemeijer, A. F. J., *Van Accijnsbrief tot Zuidam: Scheepsbouw te Haarlem van 1274 tot heden* (Haarlem 1990).
- Ree-Scholtens, G. F. van der, e.a. (red.), *Deugd boven geweld. Een geschiedenis van Haarlem, 1245-1995* (Hilversum 1995).
- Scheller, R. W., 'Tuin en stad in de late Middeleeuwen', in: R. E. V. Stuip en C. Vellekoop (red.), *Tuinen in de middeleeuwen* (Hilversum 1992), p. 227-245.
- Smidt, J.Th. de, 'Het Haarlemse stadsrecht in het vijftiende-eeuwse Haarlem', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 92-100.
- Venne, Hans van de, *Cornelius Schonaeus Goudanus (1540-1611). Leven en werk van de Christelijke Terentius. Nieuwe bijdragen tot de geschiedenis van de Latijnse scholen van Gouda, 's-Gravenhage en Haarlem, deel 1* en deel 1*** (Voorthuizen 2001).

- Vroom, W. H., 'Financiering van de bouw. "De moer de heilighe kerc tot hullip (ge)gheven"', in: J. N. de Boer, e.a. (red.), *De Bavo te boek* (Haarlem 1985), p. 59-69.
- Wüstefeld, W.C.M., *De boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Een bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem* (Hilversum 1989; serie *Hollandse Studiën* 24).
- Wüstefeld, W.C.M., *Middeleeuwse Boeken van Het Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 1993).
- Zemering, Nicoline A., 'Kerkmeubelen. Raakvlakken van het hemelse met het aardse', in: J. N. de Boer, e.a. (red.), *De Bavo te boek* (Haarlem 1985), p. 128-137.
- Zuiderduijn, Jaco., 'Conjunctuur in laatmiddeleeuws Haarlem. Schepenregisters als bron voor de economische ontwikkeling van een Hollandse stad', in: *Historisch Tijdschrift Holland* 40 (2008), p. 3-17. [Beschikbaar online](#).

4. Graaf en graafschap

- Anrooij, Wim van (red.), *De Haarlemse gravenportretten. Hollandse geschiedenis in woord en beeld* (Hilversum 1997).
- Graaf, Ronald P. de, *Oorlog om Holland, 1000-1375* (Hilversum 1996).
- Hoogewerf, Cornelis Laurentius, *Het Haarlemse stadsrecht (1245). Inleidende beschouwingen, tekst, vertaling en artikelsgewijs commentaar* (Amsterdam 2001).
- Janse, Antheun, 'Een in zichzelf verdeeld rijk. Politiek en bestuur van de tiende tot het begin van de vijftiende eeuw', in: Thimo de Nijs en Eelco Beukers (red.), *Geschiedenis van Holland tot 1572*, 1 (Hilversum 2002), p. 69-102.
- Janse, Antheun, *Ridderschap in Holland. Portret van een adellijke elite in de late Middeleeuwen* (Hilversum 2001).
- Jongkees, A.G., *Staat en kerk in Holland en Zeeland onder de Bourgondische hertogen, 1425-1477* (Groningen 1942).
- Koene, Bert, *Voor God, Graaf en Geslacht. De kroniek van de ridders van Assendelft* (Hilversum 2005).
- Noordegraaf, Leo, en Gerrit Valk, *De gave Gods. De pest in Holland vanaf de late middeleeuwen* (Amsterdam 1996) *De Pest in Holland* ([dbnl](#) 2007).
- Noordzij, Aart, *Dynastie, land en identiteit in de late middeleeuwen* (Hilversum 2009, in *Werken Gelre* 59).
- Sicking, Louis, 'De integratie van Holland. Politiek en bestuur in de Bourgondisch-Habsburgse tijd', in: Thimo de Nijs en Eelco Beukers (red.), *Geschiedenis van Holland tot 1572*, 1 (Hilversum 2002), p. 259-290.
- Smit, J. G., 'De verblijfplaatsen van de graven van Holland en Zeeland in de late middeleeuwen', in: *Holland* 24 (1992), p. 113-129.
- Smit, J.G., *Vorst en onderdaan. Studies over Holland en Zeeland in de late Middeleeuwen* (Leuven 1995; *Miscellanea Neerlandica*).
- Snoep, D. P., *Praal en propaganda. Triumfalia in de Noordelijke Nederlanden in de 16de en 17de eeuw* (Alphen aan den Rijn 1975).

5. De Opstand en Reformatie

- Ampzing, Samuel, *Baals-Hoogten: Ofte Straf-dicht Tegens de opentlijke Ergerniszen der superstitieuse Overblijfzelen van het Afgodisch Pausdom midden inde Gereformeerde Christenheyd* (Haarlem 1630).
- Bueren, Truus van, en Charlotte Dikken, 'From Memoria to Commemoration? Stained-Glass Windows in the Netherlands before and after the Reformation', in:

- Truus van Bueren, e.a. (red.), *Reformations and their Impact on the Culture of Memoria* (Turnhout 2016), p. 201-249.
- Bueren, Truus van, Paul Cockerham, Caroline Horch, Martine Meuwese en Thomas Schilp (red.), *Reformations and their Impact on the Culture of Memoria* (Turnhout 2016, *Memoria and Remembrance Practices* 1).
  - *Catalogue of the Pictures and Drawings in the Frans Hals Museum at Haarlem* (1929).
  - Groenveld, S, H.L. Ph. Leeuwenberg, N.E.H.M. Mout en W.M. Zappey, *De kogel door de kerk? De opstand in de Nederlanden 1559-1609. De Tachtigjarige Oorlog 1* (Zutphen 1983, tweede herziene druk).
  - Köhler, Neeltje (red.), *Painting in Haarlem, 1500-1850. The collection of the Frans Hals Museum* (Gent 2006).
  - Mol, J.A., Militzer, K., Nicholson, H.J., *The Military Orders and the Reformation. Choices, State building, and the Weight of Tradition* (Hilversum 2006; Bijdragen tot de geschiedenis van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, III).
  - Spaans, Joke, *Haarlem na de Reformatie. Stedelijke cultuur en kerkelijk leven, 1577-1620* (Den Haag/Leiden 1989, *Hollandse Historische Reeks* 11).
  - Spaans, J.W., 'Levensbeschouwelijke groeperingen', in: G. F. van der Ree-Scholten, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 198-220.
  - Verwer, Willem Janszoon, *Memoriaelbouck. Dagboek van gebeurtenissen te Haarlem van 1572-1581, aantekeningen, noten en index door J. J. Temminck* (Haarlem 1973). [Beschikbaar online](#).

6. Kloosterorden en kloosters, algemeen

- Allan, F., m.m. v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888).
- Anrooij, Wim van (red.), *De Haarlemse gravenportretten. Hollandse geschiedenis in woord en beeld* (Hilversum 1997).
- Biemans, Bini en Truus van Bueren, 'A veritable treasure trove. The Memorial Book of St. Nicolas's Convent in Utrecht and its Art Donations', in: Truus van Bueren en Andrea van Leerdam (red.), *Care for the Here and the Hereafter: Memoria, Art and Ritual in the Middle Ages* (Turnhout 2005), p. 249-265.
- Bogaers, Llewellyn, *Aards, betrokken en zelfbewust. De verwevenheid van cultuur en religie in katholiek Utrecht, 1300-1600* (dissertatie, VU Amsterdam, Utrecht 2008).
- Bueren, Truus van, *Tot lof van Haarlem. Het beleid van de stad Haarlem ten aanzien van de kunstwerken uit de geconfisqueerde geestelijke instellingen* (Hilversum 1993).
- Bueren, Truus van, en W.C.M. Wüstefeld, *Leven na de dood. Gedenken in de late Middeleeuwen* (Turnhout 1999).
- Bueren, Truus van, en S.A.C. Dudok van Heel, 'De Geboorte van Christus door Jacob Cornelisz. De identificatie van de geportretteerde personen', in: *Oud Holland* 125 (2012), p. 169-179.
- Bueren, Truus van, Paul Cockerham, Caroline Horch, Martine Meuwese en Thomas Schilp (red.), *Reformations and their Impact on the Culture of Memoria* (Turnhout 2016), zie vooral de artikelen van Lieven, Schilp en Gooskens.
- Corbellini, Sabrina, 'Mannenregels voor een vrouwenwereld. De spirituele opvoeding van zusters in derde-ordegemeenschappen', in: Sabrina Corbellini en Hildo van Engen (red.), *De derde orde op orde* (2005), p. 179-192.

- Corbellini, Sabrina, en Hildo van Engen (red.), *De derde orde op orde. Balans van het onderzoeksproject naar de derde orde van Sint-Franciscus in het middeleeuwse bisdom Utrecht*, themanummer in *Trajecta* 14 (2005), p. 130-228.
- Dijkstra, J., *Origineel en kopie. Een onderzoek naar de navolging van de Meester van Flémalle en Rogier van der Weyden* (dissertatie, UvA Amsterdam 1990).
- Dijkstra, J., P.P.W.M. Dirkse (†) en A.E.A.M. Smits, *De schilderijen van Museum Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 2002).
- Dólleman, M. Thierry de Bye, 'Gewoonten en gebruiken met betrekking tot de naamgeving van kinderen vóór 1600', in: *Holland* 6 (1974), p. 288-297.
- Dunk, Thomas von der, *Haarlem als Hollands Jeruzalem. De oorsprong van de toren van de Grote of St.-Bavokerk* (Hilversum 2016).
- Engen, Hildo van, 'Niet wit en niet zwart, het kleurloze habijt van de derde orde van Sint-Franciscus', in: *Madoc* 15 (2001), p. 300-304.
- Engen, Hildo van, 'Met het volste recht. De juridische pretenties van de tertiariissen van het Kapittel van Utrecht', in: Sabrina Corbellini en Hildo van Engen (red.), *De derde orde op orde*, themanummer in *Trajecta* 14 (2005), p. 147-160.
- Engen, Hildo van, *De derde orde van Sint-Franciscus in het middeleeuwse bisdom Utrecht. Een bijdrage tot de institutionele geschiedenis van de Moderne Devotie* (Hilversum 2006).
- Engen, Hildo van, en Gerrit Verhoeven (red.), *Monastiek observantisme en Moderne Devotie in de Noordelijke Nederlanden* (Hilversum 2008).
- Oostrom, Frits van, *Wereld in woorden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1300-1400* (Amsterdam 2013).
- Gilomen, Hans-Jörg, 'Renten und Grundbesitz in der Toten Hand', in: Peter Jezler, met bijdragen van anderen, *Himmel, Hölle, Fegefeuer. Das Jenseits im Mittelalter* (München 1994), p. 135-148.
- Gonnet, C.J., 'De Commanderij van St. Jan', in: F. Allan, m.m.v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888), deel 2 (1874), p. 249-386.
- Goudriaan, Koen, 'Het monasticon: een nuttig instrument. Bij de presentatie van het *Monasticon Trajectense*', in: Sabrina Corbellini en Hildo van Engen (red.), *De derde orde op orde*, themanummer in *Trajecta* 14 (2005), p. 133-146.
- Grijpink, P. M., *Register op de parochiën, altaren, vicarieën en de bedienaars zooals die voorkomen in de middeleeuwsche rekeningen van den officiaal des aartsdiakens van den Utrechtschen Dom* (III, Kennemaria door C. P. M. Holtkamp, Haarlem 1930).
- Henderikx, P. A., *De oudste bedelordekloosters in het graafschap Holland en Zeeland. Het ontstaan van bedelordekloosters voor ca. 1310 te Dordrecht, Middelburg, Zierikzee en Haarlem, alsmede enige aspecten van de plaats van deze kloosters in het stedelijk leven en daarbuiten gedurende de middeleeuwen* (Dordrecht 1977, *Hollandse Studiën* 10).
- Heussen, H.F. van, en H. van Rijn, *Kerkelijke Historie en Outheden der zeven Vereenigde Provinciën: vierde deel behelzende de Outheden en Gestichten van Kennemerland, Amsteland, Noortholland en Westvriesland ...* (Leiden 1726).
- Hogenelst, D., H.J. Humelet en J.J. Temminck., 'Eerste onderwijs, boeken, drukkers en wetenschap', in: G.F. van der Ree-Scholten, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 88-96.
- Hogenelst, Dini, en Frits van Oostrom, *Handgeschreven wereld. Nederlandse literatuur en cultuur in de middeleeuwen* (Amsterdam 2002).
- Hülsmann, Margriet, 'Gedecoreerde handschriften uit tertiariissenconventen in Haarlem en Amsterdam: boekenbezit versus boekproductie', in: *Ons Geestelijk Erf* 74 (2000), p. 153-180.
- Matthijs, Ilsink, e.a., *Hieronymus Bosch. Painter and draughtsman* (New Haven/Londen 2016).

- Jaspers, G. J., *De blokboeken en incunabelen in Haarlems Libry* (Haarlem 1988).
- Jaspers, Gerard, *De zestiende eeuw in de Stadsbibliotheek Haarlem* (Amsterdam, Haarlem 1997).
- Klooster, L.J. van der, 'Drie opmerkingen over Jan van Alkemade's z.g. Alckemade triptiek', in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor genealogie* (1963), p. 136-142.
- Koorn, Florence Wilhelmina Johanna, *Begijnhoven in Holland en Zeeland gedurende de middeleeuwen* (dissertatie, Universiteit van Amsterdam, Assen 1981).
- Koorn, Florence W.J., 'Hollandse nuchterheid? De houding van de Moderne Devoten tegenover vrouwenmystiek en -ascese', in: *Ons geestelijk erf* 66 (1992), p. 97-114.
- Koorn, Florence W.J., 'Drie Haarlemse kloosters met een C, een bron van verwarring', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 60-71.
- Kuiken, Kees, 'De Poort van de Hemel. Stichters en supporters van het klooster in Heemstede 1455-1481', in: *Haerlem Jaarboek 2009* (Haarlem 2010), p. 9-34.
- Kuys, Jan, *Kerkelijke organisatie in het middeleeuwse bisdom Utrecht* (Nijmegen 2004).
- Lawrence, C.H., *Medieval monasticism. Forms of religious life in Western Europe in the Middle Ages* (Londen/New York 1984).
- Luijk, Madelon van, *Bruiden van Christus. De tweede religieuze vrouwenbeweging in Leiden en Zwolle 1380-1580* (dissertatie, VU Amsterdam 2003).
- Luijk, Madelon van, 'Voorbede versus verzet. Relaties tussen vrouwenhuizen en magistraat in laatmiddeleeuws Zwolle', in: Sabrina Corbellini en Hildo van Engen (red.), *De derde orde op orde*, themanummer in *Trajecta* 14 (2005), p. 161-176.
- Meuwissen, Daantje, met bijdragen van anderen, *Jacob Cornelisz van Oostsanen (ca. 1475-1533). De Renaissance in Amsterdam en Alkmaar* (Zwolle 2014).
- Moor, Geertruida de, *Verborg en geborgen. Het Cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst in de Noordwijkse regio (1261-1574)* (Hilversum 1994).
- Mostert, Marco, 'Veelkleurige devotie en zakelijk schriftgebruik. Religie en schrift in middeleeuws Holland', in: Thimo de Nijs en Eelco Beukers (red.), *1. Geschiedenis van Holland tot 1572* (Hilversum 2002), p. 149-196.
- Mulder-Bakker, Anneke B., 'Buiten de orde. Devote vrouwen op zoek naar een passende levensvorm', in: Sabrina Corbellini, Hildo van Engen (red.), *De derde orde op orde* (2005), p. 193-204.
- Noordzij, Aart, *Dynastie, land en identiteit in de late middeleeuwen* (Hilversum 2009, in *Werken Gelre* 59).
- Post, R.R., *Scholen en onderwijs in Nederland gedurende de Middeleeuwen* (Utrecht/Antwerpen 1954).
- Roest, Bert, 'De Clarissen in de Noordelijke Nederlanden', in: Hildo van Engen en Gerrit Verhoeven (red.), *Monastiek observantisme en Moderne Devotie in de Noordelijke Nederlanden* (Hilversum 2008), p. 43-68.
- Venne, Hans van de, *Cornelius Schonaeus Goudanus (1540-1611). Leven en werk van de Christelijke Terentius. Nieuwe bijdragen tot de geschiedenis van de Latijnse scholen van Gouda, 's-Gravenhage en Haarlem, deel 1* en deel 1*** (Voorthuizen 2001).
- Verkerk, C.L., 'De parochie Haarlem en de religieuze stichtingen binnen haar grenzen', in: G.F. van der Ree-Scholtens, e.a. (red.), *Deugd boven geweld* (Hilversum 1995), p. 63-87.
- Vermeer, Gerrit, en Willemijn H. van den Bos, 'De Amsterdamse kloosters stedebouwkundig en architectuurhistorisch belicht', in: *Amsterdamse kloosters in de Middeleeuwen* (Amsterdam 1997), p. 21-47.
- Verwer, Willem Janszoon, *Memoriaelbouck. Dagboek van gebeurtenissen te Haarlem van 1572-1581, aantekeningen, noten en index door J. J. Temminck* (Haarlem 1973). [Beschikbaar online](#).

- Weijert-Gutman, Rolf de, *Schenken, begraven, gedenken. Lekenmemoria in het Utrechtse kartuizerklooster Nieuwlicht (1391-1580)* (dissertatie, Universiteit Utrecht 2015).
- Wijdeveld, Gerard van (vert. en inl.), *Aurelius Augustinus, Belijdenissen* (Baarn/Amsterdam 1985).
- Wolfs, S.P., *Studies over Noordnederlandse dominicanen in de middeleeuwen* (Assen 1973).
- Wolfs, S. P., *Middeleeuwse dominicanenkloosters in Nederland. Bijdrage tot een monasticon* (Assen 1984).
- Wüstefeld, W.C.M., *De boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Een bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem* (Hilversum 1989; serie *Hollandse Studiën* 24).
- Wüstefeld, W.C.M., *Middeleeuwse Boeken van Het Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 1993).

7. Kloosters in Haarlem (kloosters individueel, met uitzondering van het Jansklooster)

- (Voor de meeste Haarlemse kloosters: informatie per klooster) Allan, F., m.m. v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen*, 4 delen (1973 facsimile; oorspronkelijke druk 1874-1888), deel 2, p. 387-666.
- (Voor een aantal Haarlemse kloosters, via register) Goudriaan, Koen, 'The Regular Observance of Women Converts of St Augustine', in: Koen Goudriaan, *Piety and Practice and Print. Essays on the Late Medieval Religious Landscape* (Hilversum 2016), p. 135-179.
- (Voor een aantal Haarlemse kloosters: informatie over een aantal van de altaren en vicariën) Grijpink, P.M., *Register op de parochiën, altaren, vicarieën en de bedienaars zoals die voorkomen in de middeleeuwsche rekeningen van den officiaal des aartsdiakens van den Utrechtschen Dom* (III, *Kennemaria* door C. P. M. Holtkamp, Haarlem 1930).
- (Begijnhof) Koorn, Florence Wilhelmina Johanna, *Begijnhoven in Holland en Zeeland gedurende de middeleeuwen* (dissertatie, Universiteit van Amsterdam, Assen 1981).
- (Begijnhof) Goudriaan, Koen, 'Beguines and the Devotio Moderna at the Turn of the Fifteenth Century', in: Koen Goudriaan, *Piety and Practice and Print. Essays on the Late Medieval Religious Landscape* (Hilversum 2016), p. 112-134.
- (Catharinaklooster) Wüstefeld, W.C.M., 'Het memorieboek van het Katrijnenklooster in Haarlem (hs 70 H 53, K.B. Den Haag): een codicologisch-historische studie', in: *Ons Geestelijk Erf* 54 (1980), p. 293-333.
- (Ceciliaklooster) Gonnet, C.J., 'Het St. Cecilia-Klooster te Haarlem', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 16 (1891), p. 383-418 (met transcripties van een aantal akten).
- (Cisterciënzerklooster Porta Coeli) Allan, F., m.m. v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888), deel 2 (1874), p. 202-209.
- (Cisterciënzerklooster Porta Coeli) Kuiken, Kees, 'De Poort van de Hemel. Stichters en supporters van het klooster in Heemstede 1455-1481', in: *Haarlem Jaarboek* 2009 (Haarlem 2010), p. 9-34.
- (Claraklooster, is niet het Clarissenklooster) Koorn, Florence W.J., 'Drie Haarlemse kloosters met een C, een bron van verwarring', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 60-71, spec. p. 60-64 en 68.
- (Clarissenklooster) Koorn, Florence W.J., 'Drie Haarlemse kloosters met een C, een bron van verwarring', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 60-71, spec. p. 64-66.

- (Clarissenklooster) Roest, Bert, 'De Clarissen in de Noordelijke Nederlanden', in: Hildo van Engen en Gerrit Verhoeven (red.), *Monastiek observantisme en Moderne Devotie in de Noordelijke Nederlanden* (Hilversum 2008), p. 43-68.
- (Dominicanen- of Predikherenklooster) Gonnet, C.J., 'Het convent der predikaren te Haarlem', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 36 (1915), p. 165-211.
- (Dominicanenklooster) Wolfs, S. P., *Middeleeuwse dominicanenkloosters in Nederland. Bijdrage tot een monasticon* (Assen 1984).
- (Dominicanenklooster) Cerutti, Wim, *Het stadhuis van Haarlem. Hart van de stad* (Haarlem 2001), p. 86-103 (over Christus voor Pilatus) en 160-194.
- (Karmelietenklooster) Anrooij, Wim van (red.), *De Haarlemse gravenportretten. Hollandse geschiedenis in woord en beeld* (Hilversum 1997).
- (Karmelietenklooster) Boer O. Carm., P.fr. C. de, 'Carmelietenkloosters in Nederland vóór de Hervorming' 'I Haarlem', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 34 (1912), p. 164-197.
- (Karmelietessenklooster) Boer O. Carm, P.fr. C. de, 'Carmelietessen-kloosters in Nederland vóór de Hervorming', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 36 (1915), p. 25-38.
- (Karmelietessenklooster) Koorn, Florence W.J. , 'Drie Haarlemse kloosters met een C, een bron van verwarring', in: Hans Brokken, e.a. (red.), *Hart voor Haarlem. Liber Amicorum voor Jaap Temminck* (Haarlem 1996), p. 60-71, spec. p. 66-68.
- (Lazaristenklooster) Gonnet, C.J., 'De Lazaristen te Haarlem', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 3 (1875), p. 137-152.
- (Michielsklooster) Carasso-Kok, M., en J. Lévy-van Halm, *Schutters in Holland. Kracht en zenuwen van de stad* (Zwolle/Haarlem 1988) (over de Jorisdoelen).
- (Zijklooster) Gonnet, C.J., 'Het Zijklooster te Haarlem. Convent der Kanonessen-Regulieren Ten Zijl', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 16 (1891), p. I-XXX en p. 1-379 (met transcripties van akten).

8. Het Jansklooster en de Jansorde

- Anrooij, Wim van (red.), *De Haarlemse gravenportretten. Hollandse geschiedenis in woord en beeld* (Hilversum 1997).
- Ballestrem, Carl Wolfgang von, 'Die Regel und die Statuten des Johanniter-Malteser-Ordens', in: Adam Wienand (red.), *Der Johanniter-Orden. Der Malteser-Orden* (Keulen 1977), p. 240-266.
- Beresteyn, E. A. van, *Geschiedenis der Johanniter-Orde in Nederland tot 1795. Historische schets door ...* (Assen 1934, *Van Gorcum's Historische Bibliotheek* 8).
- Bijsterveld, Arnoud-Jan A., *Do ut des. Gift Giving, Memoria, and Conflict Management in the Medieval Low Countries* (Hilversum 2007).
- Bruyn, J., 'Een gedachtenisvenster voor Claes van Ruyven en Geertgen tot Sint Jans' Johannespaneel te Wenen', in: *Oud Holland* 122 (2009), p. 81-120.
- Bueren, Truus van, 'Gegevens over enkele epitafen uit het Sint Jansklooster te Haarlem', in: *Oud Holland* 103 (1989), p. 121-151.
- Bueren, Truus van, *Macht en onderhorigheid binnen de Ridderlijke Orde van Sint Jan. De Commandeursportretten uit het Sint Jansklooster te Haarlem* (Haarlem 1991).
- Bueren, Truus van, *Tot lof van Haarlem. Het beleid van de stad Haarlem ten aanzien van de kunstwerken uit de geconfisqueerde geestelijke instellingen* (Hilversum 1993).
- Bueren, Truus van, 'Zorg voor het hier en het hiernamaals. De functie van memorietafels in het (aarts)bisdom Utrecht in de Middeleeuwen', in: *De Nederlandsche leeuw* 115 (1998), kol. 153-191.

- Bueren, Truus van, en W.C.M. Wüstefeld, *Leven na de dood. Gedenken in de late Middeleeuwen* (Turnhout 1999).
- Bueren, Truus van, en Otto Gerhard Oexle, 'Die Darstellung der Sukzession: Über Sukzessionsbilder und ihren Kontext', in: Truus van Bueren en Andrea van Leerdam (red.), *Care for the Here and the Hereafter. Memoria, Art and Ritual in the Middle Ages* (Turnhout 2005), p. 55-77.
- Bueren, Truus van, 'Memorial practices and the networks of the Convent of St John in Haarlem', in: Jens Lieven, Michael Schlagheck, Barbara Welzel (red.), *Netzwerke der Memoria* (Essen 2013), p. 191-210.
- Caoursin, Guillelmus, *Rhodiorum historia* (1480-1489), convoluut, 1-5 (Ulm 1496).
- Cappon, Cornelis Marinus, *De opkomst van het Testament in het Sticht Utrecht* (Deventer 1992; *Ars Notarius* 57).
- Cerutti, Wim, m.m.v. Florence Koorn, *Van Commanderie van Sint-Jan tot Noord-Hollands Archief. Geschiedenis van het klooster en de kerk van de Ridderlijke Orde van het Hospitaal van Sint-Jan van Jeruzalem in Haarlem* (Haarlem 2007).
- Copray, Marjan, *De bezittingen van de commanderie van Sint Jan te Haarlem vanaf haar oprichting tot 1460. In het bijzonder het grondbezit buiten de stad* (doctoraalscriptie, Universiteit van Amsterdam 1976).
- Dijkstra, J., e.a., *De schilderijen van Museum Catharijneconvent* (Zwolle/Utrecht 2002).
- Dirkse, Paul, 'Nieuw beeldmateriaal over Hendrick Barck, balijer van het Utrechtse Catharijneconvent', in: *Jaarboek Oud-Utrecht* (1986), p. 78-92. [Beschikbaar online](#).
- Dólleman, M. Thierry de Bye, 'Genealogie Van Ruyven', in: *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie* 20 (1966), p. 149-173.
- Erdmann, Carl, *The Origin of the Idea of Crusade* (U.S.A. 1977, eerste druk in Duits uit 1935).
- Faries, Molly, en Ron Spronk (red.), *Recent Developments in the Technical Examination of Early Netherlandish Painting. Methodology, Limitations and Perspectives* (Turnhout 2003).
- Fleckenstein, Josef, 'Die Rechtfertigung der geistlichen Ritterorden nach der Schrift 'De laude novae militiae' Bernhards von Clairvaux', in: Josef Fleckenstein en Manfred Hellmann, *Die geistlichen Ritterorden Europas* (Sigmaringen 1980), p. 9-22.
- Fleckenstein, Josef, en Manfred Hellmann (red.), *Die geistlichen Ritterorden Europas* (Sigmaringen 1980, *Vorträge und Forschungen* 26, met lezingen gehouden tijdens twee congressen over de geestelijke ridderorden, oktober 1977 en maart 1978).
- Flugé van Aspermont, C. H. C., *De Johanniter-Orde in het Heilige Land (1100-1192). Een boek voor Johanniter- en Maltezer ridders en liefhebbers van geschiedenis* (Assen 1957, *Van Gorcum's Historische Bibliotheek* 54).
- Gonnet, C.J., " 'Accoort van't Oxael, 't priesterlicke gestoelte, die twee geschilderde outaeren ende anders' der s. Janskerk te Haarlem", in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 2 (1874), p. 127-128.
- Gonnet, C.J., 'De Commanderie van St. Jan', in: F. Allan, m.m.v. C. Ekama, e.a., *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem*, 4 delen (facsimile Haarlem 1973; oorspronkelijke druk 1874-1888), deel 2 (1874), p. 249-386.
- Gonnet, C.J., 'Vier Parochiën in de middeleeuwen (Heemskerck, Beverwijk, Zoeterwoude en Hazerswoude)', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 4-7 en 9 (1876-1879 en 1881).
- Gregorius de Grote, *Dialogen. Het leven van Benedictus en andere heiligen*, vertaald en van nawoord voorzien door G. Bartelink en F. van der Meer (Nijmegen 2001).
- Harten-Boers, Henny van, en Zsuzsanna van Ruyven-Zeman, *The stained-glass windows in the Sint Janskerk at Gouda. The glazing of the clerestory of the choir and of the former monastic church of the Regulars* (Amsterdam 1997; *Corpus Vitrearum. The Netherlands* 1).

- Hasselt, L. van, 'Het necrologium van het Kartuizer-klooster Nieuwlicht of Bloemendaal buiten Utrecht', in: *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht* (1886), p. 126-392.
- Henderikx, P. A., *De oudste bedelordekloosters in het graafschap Holland en Zeeland. Het ontstaan van bedelordekloosters voor ca. 1310 te Dordrecht, Middelburg, Zierikzee en Haarlem, alsmede enige aspecten van de plaats van deze kloosters in het stedelijk leven en daarbuiten gedurende de middeleeuwen* (Dordrecht 1977, *Hollandse Studiën* 10).
- Hiestand, Rudolf, 'Die Anfänge der Johanniter', in: Josef Fleckenstein en Manfred Hellmann (red.), *Die geistlichen Ritterorden Europas* (Sigmaringen 1980, *Vorträge und Forschungen* 26, met lezingen gehouden tijdens twee congressen over de geestelijke ridderorden, oktober 1977 en maart 1978), p. 31-80.
- Holleman, F.A., *Dirk van Assendelft, schout van Breda, en de zijnen* (Zutphen 1953).
- Innitzer, Theodor, *Johannes der Täufer. Nach der Heiligen Schrift und der Tradition dargestellt* (Wenen 1908).
- Jaspers, G. J., *De blokboeken en incunabelen in Haarlems Libry* (Haarlem 1988).
- Jaspers, Gerard, *De zestiende eeuw in de Stadsbibliotheek Haarlem* (Amsterdam, Haarlem 1997).
- King, E. J., *The Knights Hospitallers in the Holy Land* (London 1931).
- King, E. J., *The Thirteenth-Century Statutes of the Knights Hospitallers* (London 1933, St. John's Gate).
- Koene, Bert, *Voor God, Graaf en Geslacht. De kroniek van de ridders van Assendelft* (Hilversum 2005).
- Köhler, Neeltje (red.), *Painting in Haarlem, 1500-1850. The collection of the Frans Hals Museum* (Gent 2006).
- Koorn, Florence W. J., en J. A. (Hans) Mol, 'Netwerken voor het Heilige Land. Jacob van Zuden en de expansie van de johannieters in het bisdom Utrecht', in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis* 12 (2009), p. 146-174. (Ook gepubliceerd in J.A. Mol, *Vechten, bidden en verplegen* (Hilversum 2011), p. 106-130.)
- Kronenburg, J.A.F., *Neerlands heiligen in de middeleeuwen, I. Tijdens de noormannen* (Amsterdam 1899).
- Kuys, Jan, *Kerkelijke organisatie in het middeleeuwse bisdom Utrecht* (Nijmegen 2004).
- *Lexikon für Theologie und Kirche* (red. Michael Buchberger, Michael, Walter Kasper en Konrad Baumgartner, e.a.), 11 delen (Freiburg, etc. 1993-2001).
- Luttrell, Antony, 'The Spiritual Life of the Hospitallers of Rhodes', in: Zenon Hubert Nowak (red.), *Die Spiritualität der Ritterorden im Mittelalter* (Toruń 1993), p. 75-96.
- Meuwissen, Danielle, *Gekoesterde traditie. De portretreks met de landcommandeurs van de Utrechtse Balije van de Ridderlijke Duitse Orde* (Hilversum 2011, *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht* 4).
- Miedema, Hessel, *Karel van Mander. The lives of the illustrious Netherlandish and German painters*, zes delen (Doornspijk 1994-1999).
- Mol, J.A., 'Friezen en het hiernamaals. Zieleheilsbeschikkingen ten gunste van kerken, kloosters en armen in testamenten uit Friesland tot 1580', in: J.A. Mol (red.) *Zorgen voor zekerheid. Studies over Friese testamenten in de vijftiende en zestiende eeuw* (Leeuwarden 1994), p. 175-214.
- Mol, J.A., 'De johannieter zusters in middeleeuws Friesland', in: J. A. Mol, *Vechten, bidden en verplegen* (Hilversum 2011), p. 47-73.
- Mol, J.A., 'Proberen te overleven. De geestelijke ridderorden in Utrecht, 1580-1620', in: J.A. Mol, *Vechten, bidden en verplegen* (Hilversum 2011), p. 269-295.
- Mol, J.A., *Vechten, bidden en verplegen. Opstellen over de ridderorden in de Noordelijke Nederlanden* (Hilversum 2011, *Bijdragen tot de Geschiedenis van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht* 5).

- Nicholson, Helen, *Templars, Hospitallers and Teutonic Knights. Images of the Military Orders 1128-1291* (Leicester/London/New York 1993).
- Obbema, Pieter, 'Een spoor van een wandcatalogus uit Haarlem', in: P. Bange en P.M.J.C. de Kort (red.), *Die fonteyn der ewiger wijsheit. Opstellen aangeboden aan prof. dr. A.G. Weiler* (Katholieke Universiteit Nijmegen 1989, *Middeleeuwse studies* 5).
- Ramakers, Bartholomeus Adrianus Maria, *Spelen en figuren. Toneelkunst en processiecultuur in Oudenaarde tussen Middeleeuwen en Moderne Tijd* (Amsterdam 1996).
- Riley-Smith, Jonathan, 'The knights of St. John in Jerusalem and Cyprus c. 1050-1310', in: Lionel Butler (red.), *A History of the Order of the Hospital of St. John of Jerusalem* 1 (Londen 1967).
- Rödel, Walter Gerd, *Das Grosspriorat Deutschland des Johanniter-Ordens im Übergang vom Mittelalter zur Reformation (an Hand der Generalvisitationsberichte von 1494/95 und 1540/41)*, Inaugural-Dissertation, Johannes Gutenberg-Universität (Mainz 1965).
- Schwartz, Gary, en Marten Jan Bok, *Pieter Saenredam. The Painter and His Time* (Maarsse/Den Haag 1990).
- Spaans, Joke, *Haarlem na de Reformatie. Stedelijke cultuur en kerkelijk leven, 1577-1620* (Den Haag/Leiden 1989; *Hollandse Historische Reeks* 11).
- Thiel, Pieter J.J. van, *Cornelis Cornelisz. van Haarlem A Monograph and Catalogue Raisonné* (Doornspijk 1999; *Aetas Aurea* 13).
- Venne, Hans van de, *Cornelius Schonaeus Goudanus (1540-1611). 2. De vriendenkring. Gedichten aan en van zijn vrienden* (Voorthuizen 2002).
- Versélewel de Witt Hamer, T.J., 'Wapengebruik bij de Johanniter- en Maltheser Orde in Nederland', in: *De Nederlandsche Leeuw* 115 (1998), kol. 246-263.
- Vertot, René Aubert Abbé de, *Histoire des Chevaliers Hospitaliers de S. Jean de Jerusalem, appelez depuis Chevaliers de Rhodes, et aujourd'hui Chevaliers de Malthe*, vier delen, (Amsterdam 1732, eerste druk: Parijs 1726). Van dit boek staan delen op het internet, zoals [deel vier met de statuten van 1576](#). Voor het vinden van pagina's, gebruik de pijl naar boven rechts van het venster rechtsonder. Dan komt een volledig overzicht van het boek tevoorschijn, met steeds voor de verschillende delen nieuwe pagineringen voor elk hoofdstuk/deel.
- Verwer, Willem Janszoon, *Memoriaelbouck. Dagboek van gebeurtenissen te Haarlem van 1572-1581*, aantekeningen, noten en index door J. J. Temminck (Haarlem 1973). [Beschikbaar online](#).
- Visser, Mario de, *Lo Statuto della commenda di Haarlem* (Amsterdam 1939; *Ricerche storiche sull' Ordine di San Giovanni Gerosolimitano in Olanda* III).
- Waldstein Wartenberg, Berthold, 'Beiträge zur mittelalterlichen Liturgie des Johanniterordens. I Der Fest Kalender', in: *Annales de l'Ordre souverain de Malte* 30 (1972), p. 38-52.
- Waldstein-Wertenberg, Berthold, 'Beiträge zur mittelalterlichen Liturgie des Johanniterordens II – Das Totengedächtnis', in: *Annales de l'Ordre souverain de Malte* 30 (1972), p. 84-91.
- Weijert-Gutman, Rolf de, *Schenken, begraven, gedenken. Lekenmemoria in het Utrechtse kartuizerklooster Nieuwlicht (1391-1580)* (dissertatie, Universiteit Utrecht 2015).
- Wienand, Adam (red.), *Der Johanniter-Orden. Der Maltheser-Orden. Der ritterliche Orden des hl. Johannes vom Spital zu Jerusalem. Seine Aufgabe, seine Geschichte* (Keulen 1977).
- Wienand, Adam, 'Einführung. Johannes der Täufer, Patron des Ordens, Das Ordenskreuz', in: Adam Wienand (red.), *Der Johanniter-Orden. Der Maltheser-Orden. Der ritterliche Orden des hl. Johannes vom Spital zu Jerusalem. Seine Aufgabe, seine Geschichte* (Keulen 1977), p. 12-20.
- Winter, Johanna Maria van, 'Twee Goudse glazen geschonken door Johanniter commandeurs', in: *Spiegel Historiaal* 6 (1971), p. 274-279.

- Winter, Johanna Maria van, 'De heren van Sint-Catharijne te Utrecht', in: Willem Frijhoff, Minke Hiemstra (red.), *Bewogen en bewegen. De historicus in het spanningsveld tussen economie en cultuur. Liber amicorum aangeboden aan Prof. Dr. H.F.J.M. van den Eerenbeemt ter gelegenheid van zijn 25-jarig professoraat aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg, 1961-1986* (Tilburg 1986), p. 349-364.
- Winter, Johanna Maria van, 'De Johanniters in Nederland en hun archieven', in: E.S.C. Erkelens-Buttinger, P.A. Henderikx, e.a. (red.), *De kerk en de Nederlanden. Archieven, instellingen, samenleving. Aangeboden aan prof. dr .C. Dekker bij zijn afscheid als rijksarchivoaris en als hoogleraar in de archiefwetenschap alsmede de paleografie van de 14e tot en met de 17e eeuw aan de Universiteit van Amsterdam* (Hilversum 1997), p. 142-151.
- Winter, Johanna Maria van, 'De johannieters in Nederland voor de Franse Revolutie', in: *De Nederlandsche Leeuw* 115 (1998), kol. 234-246.
- Winter, Johanna Maria van, *Sources concerning the hospitallers of St John in the Netherlands, 14th-18th centuries* (Leiden, Boston, Keulen 1998; *Studies in the history of Christian thought* 80).
- Winter, Johanna Maria van, *Zorg voor de zieken en strijd voor het geloof: de Johannieters en Maltezers in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd* (Utrecht 2000). [Beschikbaar online](#).
- Wüstefeld, W.C.M., *De boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Een bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem* (Hilversum 1989, *Hollandse Studiën* 24).
- Zwehl, Hans Karl von, *Über die Caritas im Johanniter-Malteser-Orden seit seiner Gründung. Eine Studie* (Essen 1930).

9. Bronnen

- Ampzing, Samuel, *Beschryvinge ende lof der stad Haerlem in Holland; in rijm bearbeyd [...] mitsgaders Petri Scriverii laure-kranz voor Laurens Koster van Haerlem, eerste vinder vande boek-druckerye* (Haarlem 1628; facsimile: Amsterdam 1974).
- Ampzing, Samuel, *Baals-Hoogten: Ofte Straf-dicht Tegens de opentlijke Ergerniszen der superstiteuse Overblijfzelen van het Afgodisch Pausdom midden inde Gereformeerde Christenheyd* (Haarlem 1630).
- Bok, Marten Jan, 'Laying claims to nobility in the Dutch Republic: epitaphs, true and false', in: *Simiolus* 24 (1996), pp. 209-226.
- Bueren, Truus van, 'Gegevens over enkele epitafen uit het Sint Jansklooster te Haarlem', in: *Oud Holland* 103 (1989), p. 121-151.
- Bueren, Truus van, *Tot lof van Haarlem. Het beleid van de stad Haarlem ten aanzien van de kunstwerken uit de geconfisqueerde geestelijke instellingen* (Hilversum 1993).
- Bueren, Truus van, 'Het Florence van het Noorden. De roem van de Haarlemse schilderkunst in de 17de eeuw', in: Koos Levy-Van Halm, Epco Runia, Bert Sliggers en Derk Snoep (red.), *De trots van Haarlem. Promotie van een stad in kunst en historie* (Haarlem 1995), p. 63-70.
- Bueren, Truus van, 'Gebruik en functie van memorieboeken. Met voorbeelden uit norbertijnenkloosters', in: H. Janssens (red.), *Memorievieringen bij Norbertijnen. Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag 16* (Averbode 2006), p. 7-32.
- Bueren, Truus van, en W.C.M. Wüstefeld, *Leven na de dood. Gedenken in de late Middeleeuwen* (Turnhout 1999).
- Bueren, Truus van, 'Gebeeldhouwde nagedachtenis in de Domstad', in: Micha Leeflang en Kees van Schooten (red.), *Middeleeuwse beelden uit Utrecht, 1430- 1530* (Utrecht/Antwerpen 2013), p. 30-47.

- Cerutti, Wim, m.m.v. Florence Koorn, *Van Commanderie van Sint-Jan tot Noord-Hollands Archief. Geschiedenis van het klooster en de kerk van de Ridderlijke Orde van het Hospitaal van Sint-Jan van Jeruzalem in Haarlem* (Haarlem 2007).
- Copray, Marjan, *De bezittingen van de commanderie van Sint Jan te Haarlem vanaf haar oprichting tot 1460. In het bijzonder het grondbezit buiten de stad* (doctoraalscriptie, Universiteit van Amsterdam 1976).
- Dikken, Charlotte, *Transparent meanings? Intended communicative functions of medieval stained-glass windows in the Low Countries* (dissertatie, Universiteit Utrecht 2016).
- Eck, Xander van, Christiane E. Coebergh-Surie en Andrea C. Gasten, *The stained-glass windows in the Sint Janskerk at Gouda. The works of Dirck and Wouter Crabeth* (Amsterdam 2002; *Corpus Vitrearum, The Netherlands* 2).
- Gittos, Helen, 'Researching the History of Rites', in: Helen Gittos en Sarah Hamilton, *Understanding Medieval Liturgy. Essays in Interpretation* (Farnham (Engeland) / Burlington, V.S. 2016), p. 13-37.
- Gonnet., C.J., 'Vier Parochiën in de middeleeuwen (Heemskerck, Beverwijk, Zoeterwoude en Hazerswoude)', in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem* 4-7 en 9 (1876-1879 en 1881).
- Gumbert, J. P., *Manuscrits datés conservés dans les Pays-Bas. II Les manuscrits d'origine néerlandaise (XIVe - XVIe siècles)* (Leiden, etc. 1988), deel 2 ([ook online](#)). Voor de registers het onderdeel met de pagina's 266-317.
- Huyghebaert, N., *Les documents nécrologiques* (Turnhout 1972; *Typologie des sources du moyen âge occidental*, deel 4).
- Jaspers, G. J., *De blokboeken en incunabelen in Haarlems Libry* (Haarlem 1988).
- Jaspers, Gerard, *De zestiende eeuw in de Stadsbibliotheek Haarlem* (Amsterdam/Haarlem 1997).
- Lammertse, Friso, en Jeroen Giltaij, *Vroege Hollanders. Schilderkunst van de late Middeleeuwen* (Rotterdam 2008).
- Leeflang, Micha, en Kees van Schooten (red.), *Middeleeuwse beelden uit Utrecht, 1430-1530* (Utrecht/Antwerpen 2013).
- *Lexikon van Nederlandse archieftermen* (Den Haag 1983).
- *Lexikon für Theologie und Kirche* (red. Michael Buchberger, Walter Kasper en Konrad Baumgartner, e.a.), 11 delen (Freiburg, etc. 1993-2001).
- Miedema, Hessel, *Karel van Mander. The lives of the illustrious Netherlandish and German painters*, zes delen (Doornspijk 1994-1999).
- Nieuwstraten, Rineke, "'Floracy en illuminacy" in Haarlem. Een eerste verkenning rond de penwerkversiering, margedecoratie van handschriften met een Haarlemse herkomst', in: *Middeleeuwse handschriftenkunde in de Nederlanden* (Congresbundel van de Groningse Codicologendagen, 27 en 28 april 1988) (Grave 1989), p. 59-95.
- Obbema, Pieter, 'Een spoor van een wandcatalogus uit Haarlem', in: P. Bange en P.M.J.C. de Kort (red.), *Die fonteyn der ewiger wijsheit. Opstellen aangeboden aan prof. dr. A.G. Weiler* (Nijmegen 1989; *Middeleeuwse studies* 5).
- Rijksen, 'Veranderingen in de zeventiende eeuw krachtens gereformeerde opvatting in drie van de Goudse glazen. Gedeeltelijk herstel in de twintigste eeuw', in: *Zuid-Hollandse studiën* 1 (1950), p. 40-52.
- Spaans, Joke, *Haarlem na de Reformatie. Stedelijke cultuur en kerkelijk leven, 1577-1620* (Den Haag, Leiden 1989; *Hollandse Historische Reeks* 11).
- Suchtelen, Ariane van, in samenwerking met Jessica Roeders en Jorinde Koenen, *De doop van Christus. Jan van Scorel in Haarlem* (Haarlem 2015).
- Vertot, René Aubert Abbé de, *Histoire des Chevaliers Hospitaliers de S. Jean de Jerusalem, appelez depuis Chevaliers de Rhodes, et aujourd'hui Chevaliers de Malthe*, vier delen, (Amsterdam 1732, eerste druk: Parijs 1726). Van dit boek staan delen op het internet, zoals

[deel vier met de statuten van 1576](#). Voor het vinden van pagina's, gebruik de pijl naar boven rechts van het venster rechtsonder. Dan komt een volledig overzicht van het boek tevoorschijn, met steeds voor de verschillende delen nieuwe pagineringen voor elk hoofdstuk/deel.

- Visser, Mario de, *Lo Statuto della commenda di Haarlem* (Amsterdam 1939; *Ricerche storiche sull' Ordine di San Giovanni Gerosolimitano in Olanda III*).
- Vlierden, Marieke van, e.a., *Hout- en steensculptuur van Museum Catharijneconvent, ca. 1200-1600* (Zwolle/Utrecht 2004).
- Winter, Johanna Maria van, 'De Johanniters in Nederland en hun archieven', in: E.S.C. Erkels-Buttinger, P.A.Henderikx, e.a. (red.), *De kerk en de Nederlanden. Archieven, instellingen, samenleving* (Hilversum 1997), 142-151 (vooral over bewaarde archiefstukken in het buitenland).
- Winter, Johanna Maria van, *Sources concerning the hospitallers of St John in the Netherlands, 14th-18th centuries* (Leiden/Boston/Keulen 1998; *Studies in the history of Christian thought* 80).
- Wüstefeld, W.C.M., *De boeken van de Grote of Sint Bavokerk. Een bijdrage tot de geschiedenis van het middeleeuwse boek in Haarlem* (Hilversum 1989; *serie Hollandse Studiën* 24).

Websites

Voor de website *Janskerk Haarlem 700 jaar* is vaak en met dankbaarheid gebruik gemaakt van *Wikipedia* en *Wikimedia Commons*. Ook is veelvuldig dankbaar gebruik gemaakt van de websites van musea en archieven, zie de Pdf-bestanden *Afbeeldingen*, *nadere informatie* voor nadere informatie over de opgenomen kunstwerken en objecten en *Archiefstukken, oude boeken en manuscripten* voor de opgenomen archiefstukken.

Voor de andere belangrijke en/of veelgebruikte websites is de onderstaande lijst gemaakt. Er is gekozen voor een alfabetische ordening op titel van de websites met de link. Daarachter zijn de namen van de samenstellers opgenomen.

- Buchelius: [Inscriptiones monumentaque in templis et monasteriis Belgicis inventa](#) – text and transcription, (samenstelling: Universiteit Utrecht).
- Buchelius: [Monumenta passim in templis ac monasteriis Trajectinae urbis atque agri inventa](#) – text and transcription, (samenstelling: Universiteit Utrecht). Alternatieve versie beschikbaar op de website van [Het Utrecht Archief](#).
- [Debijbel.nl](#), (samenstelling: Nederlands Bijbelgenootschap).
- [Johanni\(e\)ter Commanderijen in Nederland](#), (samenstelling: Tom Versélewel De Witt Hamer).
- [Kloosterkleding in beeld](#), met gelijknamige scriptie (samenstelling: Lonneke Hoondert, 2010).
- [Kloosterlijst](#), met eveneens in de Inleiding een 'Kort Historisch Overzicht' van de historische ontwikkeling van het kloosterwezen in Nederland (samenstelling: Koen Goudriaan, 2017).
- [Medieval Memoria Online](#), (samenstelling: 2009-1012: onder leiding van Truus van Bueren en Rolf de Weijert door een team van onderzoekers van de Universiteit Utrecht, VU Amsterdam en Rijksuniversiteit Groningen; 2013-2018: onder leiding van Corinne van Dijk).
- [Monasticon Trajectense](#), Conventen van Tertiariissen in het middeleeuwse bisdom Utrecht (samenstelling: Antheun Janse; Sabrina Corbellini; Koen Goudriaan).

- [Prayer and Politics](#), (samenstelling: Leen Breure en Truus van Bueren, 2010).
- [The Golden Legend \(Aurea Legenda\)](#), (geschreven door Jacobus de Voragine, 1275; vertaling door William Caxton, 1483; online gepubliceerd door Robert Blackmon, Paul Halsall, 2001).
- [William Caoursin's Obsidionis Rhodie Urbis Descriptio](#), (Beschrijving van het beleg van de stad Rhodos), voor het eerst gepubliceerd in 1480 (Rome) waarna er in verschillende steden nieuwe edities werden gepubliceerd.